

Mindenképpen tanulságos és igazi „csemegekben” sem szűkölködő kiállítás volt tehát a szolnokiak budapesti tárlata, amelyről szólva feltétlenül meg kell még említeni a rendezés gondosságát, a képek, szobrok izléses-logikus elrendezését, mely a látottak jobb megértésében feltétlenül sokat segített.

AKÁ CZ LÁSZLÓ

BÉKÉS MEGYEI GRAFIKAI KIÁLLÍTÁS

Mindenekelőtt egy műfaji-technikai részletkérdés: hol húzódnak a grafika határai? Vagy a kérdés konkrétabban fogalmazva: vajon nem vét-e a krónikás a tájékoztatás joggal megkívánható hitele ellen, ha sommásan-egyértelműen a *grafika* bemutatójaként értékeli a gulai várban rendezett kiállítást? Mert korántsem magától értetődő, ha az akvarell, a gouache, a pasztell — ezek az eredendően festőtechnikák — grafikai kiállításon keresnek helyet maguknak, s föltétlenül magyarázatra szorul, ha a krónikás viszont a grafikusai szándékot jól szolgáló képalkotó módoknak tudja ezeket a technikákat.

Újabb időkben mindinkább a sokszorosító grafika foglalja el a honi képzőművészet örállásait, s már-már hajlamosak vagyunk a grafika fogalmát e műfajcsoportra szűkíteni. Ha azonban a sokszorosító grafika felvetette kérdéseket kívülre-kesztjük vizsgálódásaink körén, nem figyelünk a „képzőművészeti munkamegosztásból” adódó következményekre, el kell jutnunk annak belátásáig, hogy a grafikai műfaj körülhatárolásában jelentősebb súllyal esnek a latba az alkotás-lélektani, mint az alkotás-technikai tényezők.

A grafika: a közvetlen élmény rögzítésének lehetősége. Lettlégyen maga az élmény látványhoz kapcsolódó vagy intellektuális indíttatású, egyként jellemző rá a pillanatnyiság, a megismételhetetlenség. A képpéformálásnak tehát ebben az egyszeri és megismételhetetlen szituációban kell megtörténnie. A pszichikai előkészület ez esetben nélkülözi a teremtés (azaz: a valóság újraalkotása) szándékát, ehelyett a művész alkotás-lélektani alapállását a nekiszabadult játékoság, a kereketlen rögtönzés, a bátor fesztelenség motivációs tényezői határozzák meg. Megítélésünk szerint az ilyen pszichikai alapállás döntőbb jelentőségű a grafika létrejöttében, mint az ilyen vagy olyan anyag és technika megválasztása. S ebből a szempontból közelítve a Békés megyei művészek kiállításához, az eredendően festőtechnikákkal alkotott lapok is grafikának minősülnek.

Kosztza Rozália, Lipták Pál és Miklós István anyagának áttekintése bizonyítani látszik ezt a tételt: fekete-fehér tusrajzokat és akvarellt, illetve pasztellt egyaránt bemutatnak, a különböző technikai megoldások viszont az élményhez kötődés azonos stációit szemléltetik. Kosztza Rozália tusrajzai bukaresti úti élményeit rögzítik: nagyvonalúan elrendezett sokfigurás jelenetek és utcaképek váltakoznak a lapokon. A jellegzetes motívumokat hangsúlyozó szelekciós képességgel, karikírozásig elmerészkedő játékosággal néhány sebtében feldobott kontúrvonalban rögzíti művésznünk az élményt, s máris maximálisan kihasználta a tusrajz kínálta improvizációs lehetőségeket. De akvarellportréin is megfigyelhetjük a téma ilyenfajta gyors leereagálását: az ábrázolandó modell külső (és belső) lényegét néhány lendületes ecsetvonással járja körül, e vonalak azonban egyszersmind színek is: kompozíciós értékű és hangulati töltésű elemek egyszerre. Mind a tusrajzok, mind az akvarellek „összeszedettségéről”, kivételes fogékonyságról tanúskodnak tehát, olyan képességekről, melyek csak a könnyen kezelhető anyagokban objektívizálódhatnak műalkotássá. Lipták Pál tusrajzai és pasztelljei másképp példázzák ezt az egygyökerűséget. Nála a látvány-élmény — mint pszichikai indíték — kevésbé meghatározó: játékos, félig tréfás, félig komoly motívumkombinációkként foghatók fel a kiállításon látott lapjai. A tusrajzok a konstruktívan értelmezett városi és falusi táj témáját variálják; nagystílusú, de lírai átfűtöttség által megfegyvelmezett vonalvezetéssel. Pasztelljei az égitesttel ékített táj színélményeiről vallanak — a vallomásos kitarulkozás és korántsem a látványtükroztetés igényével. Miklós István szerény feladatot vállal: tusrajzain is, akvarelljein is a horizont köré csoportosított egyszerű motívumokból építgeti az alföldi táj karakterét. Bátor vonalvezetés, a folt-hatás kiaknázása itt, takarékosan dekoratív, pasztelles színhasználat amott — adekvát kifejezői az alföldi sík esztétikumát ki tudja hányadszor felfedező szemlélődésnek.

Másfajta, több összetevőből szövődött Gaburek Károly lapjainak élményhez-kötöttsége. A Szanaz megcsendíti ugyan a tájat ismerőben a két Körös össze-

folyásának hangulati atmoszféráját, de az „öntörvényűen” szétfolyó (s vízzel is oldott) tus szeszélyessége inkább azt sejteti, hogy az inspiráló látványtól független hatásokra épít a művész. Amíg itt — az improvizációs lehetőségekkel élve — a látványábrázolástól távolodóban a taszimus felé tájékozódik, más lapjain a modern grafika apró rügyeit oltja a szecesszió ágába: hátha termőre fordul. Mokos József egyértelműen vállalja a látványt: hol aprólékos részletezettséggel, hol részletező aprólékosággal „vázolja fel” a tájat, megcáfolván azt az állításunkat, hogy a rögtönzés nagyfokú szelekcióra kényszerít.

Ime a bevezető tétel jogosultságát többé-kevésbé igazoló alkotók. Ezüst György és Bazsali Ferenc azonban ebbe az alkotáslélektani meggondolásokra hivatkozó grafika fogalomba is nehezen beleszoríthatók. Ezüst György az előzőekénél már sokkal rafináltabb eszközökkel idézi fel jugoszláviai úti élményeit: a szén és gouache együttes alkalmazása, a konstruktív szerkezetesség többet nyújtanak a látvány-élmény rögtönzött leképezésénél; az újraalkotás igényét jelentik. Persze, a feladat így sem annyira feszélyező, hogy művésznünk ne lehetne — a gondtalan utashoz méltóan — „lezsér”. Bazsali Ferenc is hasonló feladatot vállal tátrai pasztelljein, de Ezüst lezsersége nélkül, kissé penzumszerűen.

S végül Alexin Andor, aki egyedül képviseli a sokszorosító grafikát. Az orosz-házi udvarokat ábrázolja, birtokában a linótechnika mesterségbeli fogásainak.

Az eddigiekből is kiderülhetett, hadd foglaljuk össze mégis: egy-két kivételtől eltekintve, festmények előzetese vagy mellékterméke szolgáltatta e kiállítás anyagát. Amit értékelhettünk — az improvizáció szépsége, műalkotásrangja —, ritkán méltatott erények. Talán nem volt haszontalan, ha felhívtuk rá a figyelmet.

SZILÁGYI MIKLÓS

EGYÜTT ÉS EGYEDÜL

MUNKÁSMOZGALMI TÉMÁJÚ, ÚJ MAGYAR OPERA SZÜLETETT

Akinek alkalma adódik arra, hogy megnézzé az Állami Operaház új magyar darabjának előadását, a kezéhez kapott — valamennyi jegykezelőtől megvásárolható — ismertetőből néhány lényeges dolgot megtudhat a szerzőről, az operával kapcsolatos elképzelésekről és magáról a műről, Mihály András első színpadi alkotásáról. Ez annál is inkább szükséges, mivel az *Együtt és egyedül* november 5-i, közvetlenül a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 49. évfordulója előestéjén történt bemutatását nem előzte meg nagy hírverés, különösebben széles körű beharangozás. Itt-ott olvasni lehetett újságokban, folyóiratokban arról, hogy munkásmozgalmi témáról magyar opera készült; a televízióban Lukács Miklós, az operaház újonnan kinevezett igazgatója néhány mondatban ennek nagyszabású, lelkes-egyemberkénti előkészületeiről beszélt, a *Tükör* pedig képes riportot közölt szinte néhány pillanattal a függöny felgördülése előtt. A premier aztán több vonatkozásban indokolni látszott a passzívnak persze nem nevezhető, de mindenesetre kissé tartózkodó expozíciót. Az *Együtt és egyedül* ugyanis kísérleti mű, zenei-színpadi együttes anyagában éppúgy, mint hatását illetően. Vajon miként fogadja majd az operai konvenciókhoz feltehetően ragaszkodó publikum a műfaj zártabb kereteit igencsak próbára tevő alkotást?

Mazelnek a *Magyar Zene* című folyóiratban megjelent érdekes tanulmánya a modern zenéről például abban látja a dodekafon muzsika szélesebb körű befogadásának legfőbb akadályát, hogy egész rendszerével lemondást követel az eddig kialakult hallástapasztalatokról. Vajon nem követel-e a közönségtől ugyanilyen lemondást az eddigi operatradíciókról az *Együtt és egyedül* is? A kérdés persze csak hasonlata a dodekafon problémának, mert Mihály András munkája a szokásokkal szembeni harcban nem áll társtalanul. Bátorítólag ott bizonyít előtte a Brecht-Weill féle koncepció, a Koldusopera és a Mahagonny város köztudatba is egyértelmű sikerként átment tanúságtétele, no meg hazai földön Bartók és Kodály zeneanyanyelvi hagyatéka.

Az *Együtt és egyedül* mégis úttörő mű. Úttörő azért, mert éppen legfájóbb pontján, a színpadon torpedózza meg a műfaj erődítményét. Ha durván is hangzik, mindenesetre való: a hagyományos operazenét ma már inkább zavarja a deszkákon lezajló neveléses, blőd történet, némelyikét — nem ritkán legszebb muzsikával megkomponált darabjait — legszívesebben csukott szemmel hallgatnók végig.